

Applying the Topography of the First-Person Singular Role to Identify Subtypes of Technical We-Narratives

Nasergholi Sarli^{*1}, Nastaran Shahbazi²

Received: 16/06/2024
Accepted: 25/01/2025

* Corresponding Author's E-mail:
shahbazi_nastaran@yahoo.com

Abstract

In a group of collective narratives whose narrative agent is a collective narrator, the author shows the nature of the narrator in a singular form in order to make the point of view realistic in parts of the story. The story has a technical function, so we can call this category “Technical We Narration”. technical We Narratives consist of at least two narrative levels, what forms this leveling happens in the process of changing the perspective and accordingly the narrative perspective. The common denominator of these narratives is, in most cases, the first narrator is a person who assumes the role of narrating the collective narrative. The upcoming research studies the influence of this first person in Technical We Narratives with an inferential approach. To achieve this goal, examples of contemporary Persian fiction have been selected and analyzed. The result shows that the "I" narrator can be aware of the level of awareness, importance of the role in terms and communication with other members of the group.

1. Associate Professor, Department of Persian Language & Literature, Kharazmi University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0003-1980-604X>

2. Ph.D in Persian Language & Literature, Department of Persian Language & Literature, Kharazmi University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0009-0009-8926-7126>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

keywords: We Narrative, Point of view, Narrative perspective, Collective narrative, Contemporary Persian story

1. Introduction

We-narration is a form of first-person point of view in which the narrator refers to itself using the first-person plural pronoun. In its ideal form, none of the members of the “we” group can be individually identified. In such cases, with a strong emphasis on collectivism, the pronoun we moves beyond its grammatical function and becomes a discursive narrative perspective. This type of narration is known as aligned we-narration and lies outside the scope of the present study.

However, not all we-narratives are similar in grammatical and discursive terms. In most cases, based on linguistic criteria in structuralist narratology, the zero point of the pronoun we is a presupposed I that is combined with an other. Some theorists do not consider these narratives truly collective and see them as the result of combining two narrative levels that can ultimately be reduced to first-person singular narration.

In this study, narratives in which the first-person singular embedded in we is identifiable are still categorized as we-narratives. At the same time, they cannot be regarded as fully collective we-narratives. Therefore, this group is referred to as technical we-narration. The embedded I is called the recounting self, because according to psychological theories, it functions as the dominant narrator.

At the most basic narrative level, technical we-narration does not differ significantly from first-person singular narration. In first-person singular narratives—defined as narratives in which the narrator is a character involved in the events and is ultimately expressed through I—the narrator’s access to story information is limited, and signs of doubt or restricted knowledge can often be observed. However, in some stories, by foregrounding the narrative function of we rather than

I, the narration moves toward a more fully collective or discursive form.

This study assumes that the position of the first-person singular within technical we-narration is determined by intra-group relations between the recounting I and other group members, by whether narrative priority is given to the I or to the group, and by the level of knowledge and access the I has compared to other members. These features create distinctions among different forms of technical we-narration. As a result, several types of technical we-narration can be identified based on formal and thematic criteria.

Research Question(s)

Using a descriptive approach and analyzing seven examples from contemporary Persian short fiction, this study seeks to answer the following questions:

1. What is the position of the first-person singular within technical we-narration?
2. By focusing on the narrative role of the first-person singular, what types of technical we-narration can be identified?

2. Literature Review

Research on collective narration is relatively new compared to other narrative forms, and studies in this field in Iran are limited. The first focused study is the article "A Theoretical and Practical Study on "First Person Plural Narrative" (in Five Short Stories of Hooshang Golshiri)" by Abbas Jahedjah and Leila Rezaei (2013). In this article, the authors introduce we-narration based on the views of several Western theorists and briefly analyze five short stories by Golshiri written from this point of view.

Another relevant study is "The Linguistic-Narrative Applications of Conventional Plurals in Storytelling" by Nastaran Shahbazi and Hossein Bayat (2022). This article examines the narrative possibilities

created by different components of the first-person plural pronoun through literary examples.

In addition, Shahbazi et al. (2023), in an article titled “Demarcation the Term Collective Narrative: Investigating the Role of Narrative Agent in the Shared Concepts,” focus on defining the dimensions of collective narration.

3. Methodology

A useful framework for illustrating the general function of the recounting I in technical we-narration can be developed based on Lintvelt’s concept of narrative mode. In his narratological analysis, Lintvelt classifies narrative levels within a macro-narrative according to whether narratives are embedded within one another. In his model, first-degree narration is always performed by an extradiegetic narrator, while second-degree narration is presented by an intradiegetic narrator.

In stories narrated by a we narrator, however, the situation is somewhat different. Most of these stories employ an intradiegetic narrator, and functionally, their narrative agency occupies an intermediate position between personalized narration and omniscient narration. Therefore, Lintvelt’s model can be revised based on the specific features of these narratives and solely on the narrative actions of the members of the narrating group.

3. Results

Technical we-narration, as a form of collective narration that emphasizes a first-person narrator, helps reinforce the realism of the story. The presence of the first-person singular in technical we-narration influences narratives in several ways.

First, intra-group relations are the factor that gives the group its collective identity. If the embedded narrative reflects a genuinely collective narrative act and does not merely bring together the recounting I and other members around a temporary subject, the group

relationship will be stable, and vice versa. In this case, group identity does not depend on the narrated subject, and the members already belong to a shared collective.

Second, the role of the group differs for the recounting I and for other members. Depending on whether the group functions as a purely representational element or as an inherent aspect of identity, two forms can be distinguished. In the first form, the group and collective narration act as expressive devices that reflect a dimension of the recounting I's character. In the second form, the group is more than a tool for characterization and functions as an autonomous narrative agent.

Third, access to information is a key issue related to narrative perspective. Depending on how information is presented, the story may portray the recounting I as either informed or uninformed. Each of these positions leads to different outcomes in the discursive structure of the narrative.

References

- Bekhta, N. (2017). We . Narratives: The Distinctiveness of Collective Narration. *Narrative*, 2, 164 . 181. Fludernik, M. (2020). The Politics of We . Narration: The One vs. the Many. *Style*, 1, 98 . 110.
- Lintvelt, J. (2019). *Aspects de la narration: Thematique, ideologie et identite*. Trans. by N. Hejazi. Tehran: Elmi va Farhangi. [in persian]
- Margolin, U. (2000). Telling in the Plural: From Grammar to Ideology. *Poetics Today*, 3, 591–618.
- Martin, W. (2002). *Recent Theories of Narrative*. Trans. by M. Shahba. 5th ed. Tehran: Hermes. [in persian]
- Prince, G. (2020). *A Dictionary of Narratology*. Trans. by R. MoosaviNia. Ahvaz: Shahid Chamran Univ. [in persian]

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۱۰، شماره ۱۹، بهار و تابستان ۱۴۰۵، صص ۲۶۱-۲۲۹

مقاله پژوهشی

کاربست توپوگرافی نقش اول‌شخص مفرد

در شناسایی سنخ‌های ما - روایت فنی

ناصرقلی سارلی^۱، نسترن شهبازی^{۲*}

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۷ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۶)

چکیده

زاویه دید اول‌شخص به اول‌شخص مفرد محدود نیست. صورت اول‌شخص جمع نیز گونه دیگر این زاویه دید است. مؤلف گاه برای واقع‌نمایی در این زاویه دید، در بخش‌هایی از داستان ماهیت روایتگر را به شکل مفرد نمایش می‌دهد. می‌توان چنین روایت‌هایی را «ما - روایت فنی» نامید. هدف این پژوهش شناسایی گونه‌های زیرمجموعه ما - روایت فنی است و اهمیت این گونه‌شناسی، در ارائه رده‌بندی دقیق‌تر برای بخشی از زاویه دیدهای اول‌شخص جمع است. برای دستیابی به این هدف نخست باید به این پرسش محوری پاسخ داد که بهترین معیار رده‌بندی ما - روایت‌های فنی چیست؟ پیش‌فرض بر این است که جایگاه اول‌شخص مفرد یا «من» بازگوکننده می‌تواند شاخصه مناسبی برای تفکیک گونه‌ها از یکدیگر باشد. بنابراین در پژوهش پیش‌رو با مبنا قرار دادن سه عامل ارتباط «من» با سایر اعضای گروه، میزان

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

<https://orcid.org/0000-0003-1980-604X>

۲. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

*shahbazi_nastaran@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0009-8926-7126>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

آگاهی «من» و اهمیت نقش فردی «من» در جمع مدنظر، داستان‌هایی از پیکره ادبیات داستانی معاصر ایران مورد خوانش قرار می‌گیرند و با رویکردی توصیفی - تحلیلی دامنه تأثیرگذاری این اول‌شخص مفرد و به تبع آن، حالت‌های گوناگون ما - روایت‌های فنی تبیین می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: ما - روایت فنی، زاویه دید، دیدگاه روایی، روایت جمعی، داستان معاصر

فارسی.

۱. مقدمه

ما - روایت یکی از گونه‌های زاویه دید اول‌شخص است که در آن راوی برای اشاره به خود از صورت اول‌شخص جمع بهره می‌برد. در شکل ایدئال، هیچ‌یک از اعضای گروه «ما» قابل تشخیص نخواهند بود. در این دسته از ما - روایت‌ها با تأکید حداکثری بر جمع‌گرایی راوی، ضمیر «ما» را از حالت دستوری زاویه دید به حالت گفتمانی دیدگاه روایی^۱ بدل می‌کنند. این دسته از انواع ما - روایت، «ما - روایت تراز» نامیده می‌شود که در دامنه مطالعه پژوهش حاضر قرار ندارند. اما همه ما - روایت‌ها از جنبه دستوری - گفتمانی، مشابه یکدیگر نیستند؛ در بیشتر آن‌ها طبق معیارهای زبانی در روایت‌شناسی ساختارگرا، نقطه صفر^۲ ضمیر «ما»، یک «من» پیش فرض است که با «دیگری» جمع بسته شده است. برخی نظریه‌پردازان، این دسته از ما - روایت‌ها را جمعی به حساب نمی‌آورند و آن را برآیند تجمیع دو سطح روایی می‌دانند که قابل تقلیل به اول‌شخص مفرد است:

شیوه غالب ما - روایت، روایتگری توسط ذهنیت جمعی است. این ما - روای از نظر دانش، احساسات و دامنه کانونی‌سازی، سطحی فرافردی و کل‌نگر دارد و ورای مجموعه‌ای از شخصیت‌های منفرد است؛ بنابراین نمی‌توان آن را با یک «من»

که از طرف چنین گروهی صحبت می‌کند شناسایی کرد یا به آن تقلیل داد
(Bekhta, 2017, p.165).

در پژوهش پیش‌رو، این شکل از روایت‌ها که در آن اول‌شخص مفرد مستتر در «ما» قابل تشخیص است، در دسته ما - روایت‌ها قرار داده شده‌اند، زیرا به نظر می‌رسد نمی‌توان حضور و کارکردهای گروهی چشم‌گیر روایت‌های بازگوشده را به صورت مدنظر بختا کاهش داد. اما هم‌چنین نمی‌توان آن‌ها را به‌عنوان ما - روایت‌های کامل در نظر گرفت؛ بنابراین این دسته از ما - روایت‌ها، «فنی» خوانده خواهند شد و از «من» مذکور با عنوان «بازگوکننده» نام برده خواهد شد، چراکه طبق تئوری‌های روان‌شناختی او «راوی غالب» است؛ کسی که راوی مسلط است و بیش‌ترین تأثیر را بر شکل‌گیری خاطرهٔ جمعی می‌گذارد (Cue et al., p. 2006). به‌لحاظ کارکرد روایی، وظیفهٔ گزارش‌ها مابین برعهدهٔ اوست و درواقع تمام جنبه‌هایی که برای مجزا کردن ما - روایت‌های فنی در نظر گرفته می‌شود، متمرکز بر همین «من» بازگوکننده و چیزی است که بازتاب می‌دهد.

ما - روایت فنی در ابتدایی‌ترین سطح روایی، تفاوتی با اول‌شخص مفرد ندارد. در روایت اول‌شخص مفرد یا «روایتی که راوی آن شخصیتی در موقعیت‌ها و رخدادها نقل شده است (و درنهایت به‌وسیلهٔ «من» تعریف می‌شود)» (پرینس، ۱۳۹۹، ص. ۶۶)، محدودهٔ دسترسی راوی به داده‌های داستانی مشخص است و می‌توان نشانه‌هایی از تردید و محدودیت آگاهی را در «من» بازگوکننده مشاهده کرد. اما برخی از داستان‌ها، با پررنگ کردن کارکرد روایی بخش ما - راوی به جای من - راوی، آن را به سمت روایت جمعی کامل یا گفتمانی متمایل می‌کنند.

پژوهش حاضر در تلاش است از مسیری توصیفی با تحلیل هفت نمونه از داستان‌های معاصر ادبیات فارسی و نقل بخش‌های از آن‌ها، به این پرسش پاسخ دهد که جایگاه اول‌شخص مفرد در ما - روایت‌های فنی کجاست؟ دیگر آن‌که با تمرکز بر نقش روایی اول‌شخص مفرد در ما - روایت‌های فنی، می‌توان چه انواعی از ما - روایت‌های فنی را شناسایی کرد؟

پیش‌فرض بر این است که جایگاه اول‌شخص مفرد بر مبنای مناسبات درون‌گروهی میان «من» بازگوکننده و دیگر اعضای گروه، قرار گرفتن در مرکز روایت با اولویت «من» یا گروه و میزان آگاهی و دسترسی «من» نسبت به سایر اعضای گروه، مشخص می‌شود و این شاخصه‌ها میان انواع ما - روایت‌های فنی تمایز ایجاد می‌کنند؛ بدین ترتیب گونه‌های متفاوتی از ما - روایت فنی تشکیل می‌شود که با مبناهایی صوری - محتوایی از یک‌دیگر تفکیک شده‌اند.

گزینش نمونه‌های داستانی به صورت هدفمند خواهد بود. این نمونه‌ها همراه با سال نخستین زمان انتشار در پژوهش حاضر منعکس می‌شوند تا پراکندگی تألیف و نشر داستان‌های مذکور مؤکد شود. برای تحلیل، نخست خط اصلی روایت ذکر می‌شود و سپس به شکل موضوعی درباره‌ی راوی آن بحث خواهد شد.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعه در حوزه روایت جمعی به نسبت سایر قالب‌های روایی، نوپا محسوب می‌شود؛ پژوهش‌ها درباره‌ی این حوزه در ایران نیز معدودند. نخستین پژوهش متمرکز، مقاله‌ای است با عنوان «بررسی نظری و کاربردی روایت اول شخص جمع» نوشته‌ی عباس جاهدجاه و لیلا رضایی (۱۳۹۲) که در آن نویسندگان ضمن معرفی ما - روایت‌ها با

استفاده از دیدگاه چند نظریه‌پرداز غربی، پنج داستان گلشیری را که با این زاویه دید نوشته شده، تحلیلی مختصر کرده‌اند. در این پژوهش، ذیل دیدگاه‌های نظری ریچاردسون^۳ دو نوع از ما - روایت‌ها با عنوان ما - روایت قراردادی^۴ و ما - روایت استاندارد معرفی شده است که هر دو در پژوهش حاضر ذیل ما - روایت فنی قرار می‌گیرند. نویسندگان در پژوهش خود به توضیحات کوتاه درباره این دو شکل بسنده کرده‌اند:

«ما روایت» قراردادی، نوعی ساده و بسیار عینی است که در آن، راوی به توصیف اتفاقاتی می‌پردازد که برای او و دیگران روی داده و کارهایی را بیان می‌کند که در انجام آن‌ها با دیگران شریک بوده است (رفتیم، دویدیم، ایستادیم). از منظر روایت‌شناسانه، این نوع را می‌توان روایت اول شخص مفردی دانست که ارجاعاتی نیز به دیگران دارد. راوی، دسترسی به ذهن سایر افراد ما - گروه ندارد؛ پس می‌توان گفت که به تمامی، پای‌بند قوانین هستی‌شناختی راوی درون داستانی است (جاهدجاء و رضایی، ۱۳۹۱، ص. ۵۵).

این نوع روایت [ما - روایت استاندارد] تا اندازه‌ای از معیارهای واقع‌گرایانه و از چارچوب عینیت فراتر می‌رود و به قلمرو ذهنیت گام می‌گذارد، اما کاملاً از عالم واقع (اکنون و اینجا) جدا نمی‌شود. شاخصه‌ای که آن را تا حدی از واقع‌گرایی دور می‌کند، امکان دسترسی راوی به درونیات اعضای ما گروه است که در عالم واقع امکان ندارد، اما از آنجا که بودن راوی در میان ما گروه، این امکان را برایش فراهم می‌آورد تا از اعمال و گفتارشان به ذهن و احساس آن‌ها پی ببرد، این نوع روایت را نمی‌توان غیرواقع‌گرا خواند. این نوع معمول‌ترین و با اختلاف زیادی، پربسامدترین حالت است. در ما - روایت استاندارد، راوی درون‌داستانی و برون‌داستانی با هم درمی‌آمیزند. فعل‌هایی مانند «فهمیدیم»، «ترسیدیم» به یاد آوردیم و یا خیال کردیم، که دربردارنده

دانش راوی از احساسات و افکار دیگر اعضای ما گروه است از نشانه‌های روایت استاندارد به‌شمار می‌رود (همان، صص. ۵۵ - ۵۶).

مهم‌ترین وجه تمایز پژوهش فوق با پژوهش حاضر در پرداختن به همین صورت‌ها و مذاقه در گونه‌های ساختاری متفاوت در آن‌هاست.

در مقاله‌ای دیگر با عنوان «ظرفیت‌های زبانی ما - راوی: ملاحظات کاربرد ضمیر اول‌شخص جمع در روایتگری»، نسترن شهبازی و حسین بیات (۱۴۰۱)، با اشاره بر ویژگی‌های تعریف منطقی «ضمیر اول‌شخص جمع» امکاناتی را که هر یک از این بخش‌ها برای روایت داستانی ایجاد می‌کنند، براساس نمونه‌های داستانی، بررسی می‌کنند. در این پژوهش دامنه ما - روایت‌ها محدود نشده و نویسندگان با نگاهی کلی، داستان‌هایی که راوی آن‌ها در تمام بخش‌ها یا در برخی بخش‌ها از ضمیر اول‌شخص جمع بهره برده است، ذیل ما - روایت در نظر گرفته و تحلیل کرده‌اند. نزدیک‌ترین بخش این مقاله با پژوهش حاضر، در مسئله «اول‌شخص» بودگی است. اول‌شخص در این مقاله از منظر دیدگاه روایی به دو دسته درون‌روی‌داد و برون‌روی‌داد تقسیم می‌شود و کانون روایی می‌تواند در برخی ما - روایت‌ها که صورت درون‌روی‌داد دارند، تغییر کند:

درخصوص داستان‌های گزینش‌شده که عموماً از ما - روایت برای نقل بهره می‌برند، تغییر کانون مشابه بزرگ‌نمایی یک تصویر عمل می‌کند. ما، در حکم تصویر پایه با ابعاد تراز است و معطوف شدن روایت به هر یک از اعضای ما شبیه بزرگ‌نمایی بخشی خاص از تصویر یا روایت پایه‌ای است (شهبازی و بیات، ۱۴۰۱، ص. ۱۶۳).

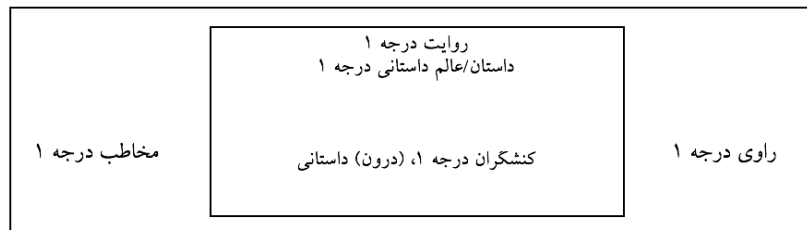
نویسندگان در این پژوهش به‌صورت تلویحی بیان می‌کنند که کانون روایی می‌تواند برپایه حضور و کارکرد «من» یا «ما» تغییراتی داشته باشد، اما به تمایز کارکرد «من» در این سطح از ما - روایت توجهی ندارند.

همچنین شهبازی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای دیگر با عنوان «کران‌بندی اصطلاح روایت جمعی: مطالعه نقش عامل روایی در انگاشت‌های اشتراکی» این بار به تعریف ابعاد روایت جمعی می‌پردازند و سه صورت «روایت درباره جمع واحد»، «تلقی جمعی» و «روایت بیان‌شده از سوی جمع» را گونه‌های اصلی روایت جمعی معرفی می‌کنند. در بخشی از صورت «تلقی جمعی»، نویسندگان به این مسئله اشاره می‌کنند که راوی مفرد می‌تواند صدای جمعی داشته باشد؛ «چنین موقعیتی در گرو استفاده از اصل نمایندگی و مجاز است. هرچند باید در نظر داشت خوانش‌هایی از این دست بیشتر به چشم‌انداز روایت‌شناسان ساختارگرا نزدیک است که زیربنای متون روایی را رمزگان‌محور می‌پندارند [...] محتمل است روایت‌شناسانی که پیرو سنت انگلیسی - آمریکایی سبک‌شناسی روایی هستند، این روایت‌ها را جمعی تلقی نکنند» (شهبازی و همکاران، ۱۴۰۲، ص. ۱۹۶). در این‌جا نیز توضیح واضحی از چگونگی قرار گرفتن «صدای مفرد» در گروه روایتگران وجود ندارد و به جوانب و انواع آن توجهی نشده است. بدین شکل پژوهش‌های یافت‌شده، در بخش‌هایی به موضوع مدنظر جستار پیش‌رو اشاره داشته‌اند، اما هیچ‌یک به‌طور مشخص بدان نپرداخته‌اند.

۳. چارچوب نظری

مؤلفه کارآمد برای نمایش شمای کلی کارکرد من بازگوکننده در ما - روایت‌های فنی می‌تواند در قالب مبحث قالب روایتی^۶ لیت‌ولت ترسیم شود. او در تحلیل روایت‌شناختی خود، سطوح روایی را در یک روایت کلان، درجه‌بندی می‌کند. معیار این درجه‌بندی «درب‌گرفته» بودن یا نبودن روایت‌های موجود در داستان است. در حالتی که روایت از سوی راوی برون‌روی داد بازگو می‌شود و کنشگران همگی در این

روایت تک سطحی قرار می گیرند، همان طور که لیت و لت می گوید (۱۳۹۸، ص. ۲۴) روایت از نوع درجه یک خواهد بود.

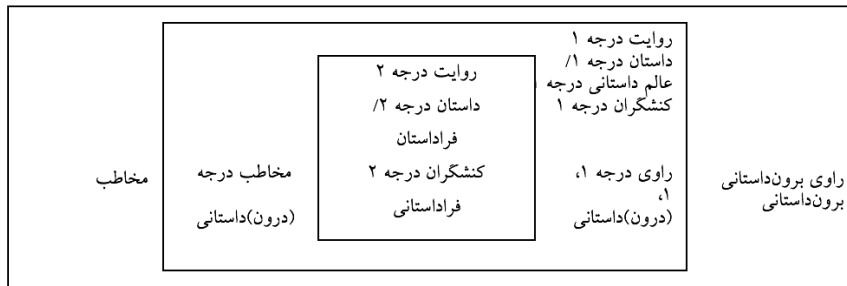

نمودار ۱. سطوح روایی روایت درجه یک

Figure 1. The narrative levels of a first-degree narrative

در مقابل در سطح روایت درجه دو، میان روایت دربرگرفته شده و روایت نقل شده مناسبات دیگری برقرار است:

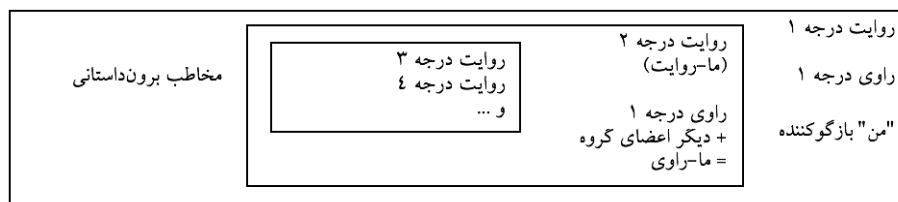
در هر دو مورد، روایت داخلی توسط یک توانش روایتی [به مخاطب] منتقل می شود. راوی برون داستانی [=شکلی دیگر از اصطلاح درون روی داد] کنش روایتی را به یک شخصیت داستانی که پیش تر به عنوان یک کنشگر درجه یک، در روایت درجه یک شرکت جسته بود واگذار می کند. [کنشگر یاد شده] بلافاصله به عنوان راوی درجه یک، به تعریف روایت درجه دو می پردازد. ابتدای روایت درونی می تواند به واسطه گزاره های نسبی («او گفت») و نیز توسط گزاره های فراگفتمانی که به خود روایت ارجاع می شوند مشخص گردد. با این حال، در پایه گفته پردازی [یک اثر]، «روایت در بر گرفته شده» پیوسته است، روایت منتقل شده گاه و بیگاه به واسطه اشارات صحنه ای راوی برون داستانی و نیز به واسطه پاسخ های ارائه شده از سوی مخاطب درجه یک منقطع می شود (همان، ص. ۲۹).

نمودار ۲. سطوح روایتی در روایت‌های دربرگرفته‌شده درجه ۲

Figure 2. Narrative Levels in Second-Degree Embedded Narratives

در تقسیم‌بندی لیت‌ولت، روایت درجه یک، همواره برعهدهٔ راوی برون‌روی‌داد است و این راوی درون‌روی‌داد است که روایت درجه دو را در متن بازتاب می‌دهد. اما دربارهٔ داستان‌هایی که روایتگری در آن‌ها از سوی عامل روایی «ما» صورت می‌گیرد، شرایط کمی متفاوت است. عموم این داستان‌ها، از راوی درون‌روی‌داد برخوردارند و به‌لحاظ کارکردی، موقعیت کنشگری روایی در آن‌ها موقعیتی بینابین میان روایت شخصی‌شده و دانای کل است. بنابراین می‌توان این الگو را براساس ویژگی‌های موجود در این روایت‌ها و صرفاً براساس کنش روایی اعضای گروه روایتگر، بازپرداخت کرد که در این صورت چند حالت متصور خواهد بود و حالت ما - روایت فنی درواقع موقعیتی روایی خواهد بود که راوی درجه یک در آن «من» بازگوکننده است و روایت جمعی، روایت دربرگرفته‌شده اوست:

نمودار ۳. سطوح روایی ما-روایت فنی

Figure 3. Narrative Levels of Technical We-Narration

بدین شکل در ادامه هر روایتی که «من» بازگوکننده در ما - روایت‌های فنی بازتاب می‌دهد، روایت‌های درجه دوم، سوم و... محسوب می‌شوند.

۴. بحث و بررسی

یکی از عواملی که باعث شده است اول‌شخص جمع به نسبت سایر شیوه‌ها، شیوه‌ای نادر شمرده شود پیچیدگی واقعی‌نمایی در دیدگاه روایی است.

[در داستان‌های اول‌شخص] راوی چنان می‌نماید که فقط به ذهن یک شخصیت دسترسی دارد [...] این «نقطه دید تلویحی» بیشتر با قید و بندی دیداری و روان‌شناختی همراه است؛ راوی فقط آنچه را می‌آورد که شخصیت می‌بیند، انگار از چشم او می‌نگرد یا همچون «شاهد نامرئی» در کنار او ایستاده است (مارتین، ۱۳۹۱، ص. ۹۹).

اما در اول‌شخصی که از کنار هم قرار گرفتن افرادی با هویت‌های گوناگون ساخته شده است، مؤلف، دیدگاه روایی کدام یک از این افراد را به عنوان پیش‌برنده روایت برمی‌گزیند؟ تعداد معتناهی از داستان‌هایی که در آن‌ها از این شیوه استفاده شده است، چالش موجود را با تبدیل داستان به دو سطح روایی حل کرده‌اند. در این دست داستان‌ها بازگوکننده، یکی از اعضای گروه است که ضمن اشاره به خود، تجربه رخ‌دادها را از زبان جمع بیان می‌کند. درواقع مؤلف عموماً با به‌کارگیری ترفندهایی، حضور اول‌شخص مفرد بازگوکننده را مؤکد می‌کند تا بدین ترتیب چالش واقعی‌نمایی را حل کند. برای مثال در داستان «فتحنامه مغان» (چاپ اول ۱۳۵۹) نوشته هوشنگ گلشیری «من» بازگوکننده، عضوی از گروهی چهارنفره است که در گیرودار حوادث انقلاب اسلامی، قصد دارند «میخانه»های شهر را منحل کنند. حضور او در بخش‌هایی از ماجرا، از جمله جایی در ابتدای داستان نشان داده می‌شود:

علی آقا چیغ می‌زد که «آخر نامسلمان‌ها، چرا می‌شکنید؟ می‌گفتید می‌بستم». بعد جلو یکی را گرفت که: «حسن‌جون، تو یک چیزی بگو. نگذار مرا به خاک سیاه بنشانند».

که یکی - نفهمیدم کی - با مشت درست کوبید وسط صورت علی آقا، روی آن بینی قلمی علی آقا و ردیف دندان‌های سیاه‌شده‌اش (۱۳۸۲، صص. ۳۱۲-۳۱۱).

در بخش دیگری از داستان که درحقیقت سطح درجه دو روایت به حساب می‌آید، حضور او در بین سایر اعضای گروه و در بخش‌هایی حضور گروه در بین سایر شهروندان نمودی کاملاً گروه‌گرایانه دارد:

سربازها که برخاستند و راه افتادند فقط صدای پای آن‌ها بود که می‌شنیدیم، که ما، همه ما که حالا دیگر در خم کوجه‌ها بودیم یا خفته در جوی کنار پیاده‌روها و یا در یکی دو دکان هنوز باز میدان، فریاد برات را شنیدیم: «برو بینم، بجنب!» (همان، ص. ۳۱۳).

در ادامه، این «من» بازگوکننده نشان می‌دهد جزو کدام دسته از افرادی بوده که وصف حال‌شان را نقل کرده است: «و ما، همه ما، که در جوی‌ها خوابیده بودیم برخاستیم» (همان‌جا)؛ بدین ترتیب جز در قسمت‌هایی که «من» بازگوکننده مستقیم از اول‌شخص مفرد استفاده می‌کند، در قسمت روایت‌های مربوط به عملکردهای گروهی نیز دیدگاه روایی «من» بازگوکننده در بین سایر اعضای گروه بارز می‌شود. این رفت‌وبرگشت از سطوح روایی به یک‌دیگر، ویژه داستان‌هایی است که قصد دارند چالش واقعی‌نمایی را با معرفی «من» بازگوکننده خود، حل کنند. در ادامه به مؤلفه‌هایی پرداخته خواهد شد که بر مبنای کارکرد نقش اول‌شخص مفرد در ما - روایت‌های فنی به داستان شکل می‌دهند:

۴ - ۱. ارتباطات درون‌گروهی

در ساحت زمینه‌ای که ماهیتی زیرساختی و محتواگون نیز دارد، نخستین تمایز میان انواع ما - روایت‌های فنی، مبتنی بر پیوستگی و گسستگی ارتباط «من» بازگوکننده با سایر اعضای گروه است. همان‌گونه که روایت‌شناسانی چون مارگولین^۶ (2000) و فلودرنیک^۷ (2020) اشاره کرده‌اند، مناسبات اعضای گروه با یک‌دیگر یکی از تأثیرگذارترین شاخصه‌ها برای شکل دادن به ساختار داستان است.

هم‌بستگی می‌تواند در سطوح گوناگون، صورت واقع‌گرایانه یا غیرواقع‌گرایانه به راوی داستان بیفزاید، برای مثال پرداخت داستان برای راوی جمعی با تصور امکان تفکر اشتراکی، برای طیفی از افراد یک کشور، یک شهر، یک مدرسه، یک کلاس و یک گروه دوستی به شکل منطقی از کم به زیاد خواهد رسید. به بیان دیگر هر چه جمع نظام‌یافته‌تر و یک‌پارچه‌تر باشد، امکان فردیت‌زدایی در آن بیشتر است و نمایش منطقی کنشگری جمعی در آن باورپذیرتر خواهد بود. باید افزود روایت می‌تواند گروه بودن راویان را در بافت داستان بازنمایاند یا در مقابل گروه‌پنداری اعضا برآیند خوانش داستان و منوط به کنار هم قرار دادن خرده‌روایت‌های اعضا باشد؛ گروه در شکل اول پیوسته و در شکل دوم، گسسته خواهد بود.

۴ - ۱ - ۱. گروه پیوسته

در داستان «ما فقط از آینده می‌ترسیم» (چاپ اول ۱۳۶۹) نوشته منیرو روانی‌پور، زندگی گروهی پسر جوان تحت تأثیر رفتار مرموز دختری نقاش قرار می‌گیرد:

روبه‌روی کتابفروشی آن طرف خیابان یک ردیف مغازه بود و خانه‌هایی که بالای آن مغازه بود و ما هرگز ندیده بودیم تا آن روز که فهمیدیم و دیدیم.

شاید شنبه بود. اینکه می‌گویم شاید چون ناگهان همه ما گیج شدیم و تا امروز هم نمی‌دانیم که چه روزی بود و چه روزی نبود. اما این را همه ما می‌دانیم که قبلاً نبود. نه در آن آپارتمان بالای مغازه روبه‌رو که در کوچکش رو به خیابان باز می‌شد - دری که تازه می‌دیدیم - و نه حتی در شهر. در شهری کوچک اگر زنی باشد آن هم آن‌طور که او بود، حتماً می‌دانستیم (۱۳۶۹، ص. ۳۵).

«من» بازگوکننده، جز در اشاره ابتدایی داستان، در قسمت‌های دیگر بروز نمی‌یابد. در روایت او هر فکر، احساس یا عملکردی یک‌سره از گروه سرمی‌زند. حتی تشخیص او در پاراگراف ذکرشده مربوط به زمان رخداد حوادث داستان نیست و تنها در کنش یادآوری و نقل داستان حضور منحصر به فرد خود را نشان می‌دهد. جنس چنین حضوری از «من» بازگوکننده، روایت را به دو سطح تبدیل می‌کند؛ بر این مبنا روایت «من» بازگوکننده، درجه یک و روایت جمعی بازگوشده، روایت درجه دو به حساب می‌آیند.

روایت درجه یک، روایت «من» بازگوکننده است که روایت درجه دوم یا روایت گروهی‌شان را نقل می‌کند. بنابراین این راوی درون‌روی‌داد، روایتی جمعی را بازگو می‌کند و در فرایند نقل روایت، داوری خود را نیز بازتاب می‌دهد. در حالی که روایت درجه دوم بازگوشده، دیگر روایتی منحصر به فرد (- «من» بازگوکننده) نیست. در نتیجه این روایت با تمام خلأهای آگاهی در زمان رخداد روایت منعکس می‌شود نه اشراف زمان حال «من» بازگوکننده.

می‌توان از دسته‌بندی مایکل تولان برای نمایش ابعاد مختلف این جمعی‌گرایی بهره برد؛ تولان مؤلفه‌های مربوط به بازنمایی شخصیت‌ها را به «فرایندهای مادی: فرایندهای مربوط به کنش‌های محسوس (۱۳۹۸، ص. ۱۹۸)؛ «فرایندهای ذهنی: فرایندهای مربوط به حس کردن» (همان، ص. ۱۹۹)؛ «فرایندهای کلامی» (همان، ص. ۲۰۰)؛ «فرایندهای

رفتاری» (همان‌جا) و «فرایندهای رابطه‌ای: فرایندهای مربوط به بودن» (همان، ص. ۲۰۱) تقسیم می‌کند. فرایندهای فوق در عبارت‌های زیر که بخشی از داستان است، مؤکد می‌شوند:

وقتی که رفت نیاز مشترک، نیاز فراموش کردن و یا دوباره دیدن او، ما را به هم نزدیک کرد [فعل موقعیتی از دسته فرایندهای رابطه‌ای]. با هم حرف زدیم [توصیف فرایند کلامی] و این بار درباره خودش و با صدای بلند ...

اینجور بود که ما ناگهان فهمیدیم [فعل ادراکی از دسته فرایندهای ذهنی] که او از آن به بعد سیاه‌پوش و عزادار خودش را وقف نقاشی کرده است و خیال دارد در شهرهای مختلف نمایشگاه بگذارد و این بود که تمام خبرهای هنری را گوش می‌دادیم و می‌کنیم [افعال حسی مشترک از دسته فرایندهای ذهنی] تا ببینیم در چه شهری زنی سیاه‌پوش نمایشگاه می‌گذارد.

ماه‌های اول هر روز دسته‌جمعی به گاراژ می‌رفتیم تا بپرسیم [افعال مادی بازنمایی شده از دسته فرایندهای رفتاری و کنش‌های محسوس] که آیا زنی نقاش و سیاه‌پوش میان مسافران نبوده است. اما حالا خیال می‌کنیم [به معنای «فکر می‌کنیم» فعل شناختی از دسته فرایندهای ذهنی] که باید هر روز به نوبت یکی از ما خودش را به گاراژ برساند تا وقتی مسافران پیاده می‌شوند نگاه کند و آمدن و نیامدن او را به گوش ما برساند (روانی‌پور، ۱۳۶۹، صص. ۴۱ - ۴۲).

به استثنای «من» بازگوکننده نخستین، تمام مؤلفه‌ها در داستان «ما فقط از آینده می‌ترسیم»، مصداق جمعی دارند؛ اعضای این گروه به درک مشترکی از موقعیت خود رسیده‌اند تا جایی که در پایان داستان، مخاطب درمی‌یابد انگیزه روایت کردن این ماجراها نیز، ترسی مشترک است که گروه را از فراموش کردن خاطره این تجربه جمعی می‌هراساند.

۴-۱-۲. گروه گسسته

گاهی نیز اعضای یک گروه به تناوب در موقعیت روایتگر قرار می‌گیرند، در حالی که همواره خود را بخشی از یک گروه می‌دانند و تحت پوشش این «ما»، به نقل بخش مشخصی از داستان می‌پردازند. در چنین داستانی چند «من» بازگوکننده وجود دارد که همگی در جایگاه راوی درجه اول قرار می‌گیرند و روایت درجه دوم خود را با موضوعی مشترک بازگو می‌کنند. هر چند می‌توان ما - روایت را در حالت تشکیل شده از چند روایت اول‌شخص مفرد دانست، انتساب ویژگی «جمعی» بودن تنها برآیند کلان‌روایت داستان خواهد بود. اصغر الهی در داستان «اختگی» (چاپ اول ۱۳۶۹) چنین شیوه‌ای را برای روایتگری داستان برگزیده است؛ داستان شرح ماجرای اخته شدن غلامی درباری است. این ماجرا از سوی افراد گوناگونی که در این اتفاق نقش داشته‌اند، روایت می‌شود. آن‌ها با اشاره به گذشته، حال و آینده این غلام، داستان را بازگو می‌کنند. آغاز و انتهای خرده‌روایت هر یک از گویندگان به صورت تک‌گویی، میان دو گیومه ضبط شده است اما گویندگان این تک‌گویی‌ها معرفی نمی‌شوند. جزئیات موجود در تک‌گویی‌ها نشان می‌دهد دو نفر نخست، از عوامل اجرای فرمان هستند که از نزدیک، شیوه اجرای حکم را گزارش می‌کنند:

ما امتثال فرمان کردیم و در چشم برهم‌زدنی، در برابر چشم حیرت‌زده، پریشیده و خونپال از گریه همه آن‌هایی که از زن و مرد گرداگرد ما ایستاده بودند حلقه‌وار، شلوار سیاه‌رنگ پای او را به ضربتی دونفری هر کدام دست بر پاچه‌ای از پایش بیرون کشیدیم ... (۱۳۶۹، ص. ۱۱۱).

خون جهنده بی‌امان بود. ما که سومین نفر بودیم بی‌آنکه بلرزیم خونسرد، تکه آهنی را که در آتش گداخته بود با انبری برداشتیم که بر دسته آن پارچه ضخیمی پیچانده بودیم تا دست از داغی آن نسوزد ... (همان، ص. ۱۱۲).

افراد بعدی همگی ناظر مراسم هستند و ضمن شرح دادن آنچه در حال رخ دادن است، رفته‌رفته دلیل صدور چنین حکمی از سوی «امیر» را توضیح می‌دهند. این شروح بدون ترتیب مشخصی بیان می‌شوند و ماهیتی زمان‌پیشانه دارند. همچنین نحوه انتقال داده‌های داستان نشان می‌دهد دامنه اطلاعات راویان یک‌سان نیست. اما آنچه در نهایت حاصل می‌شود، تصویر دور و نزدیکی از لحظه‌های مجازات غلام است به همراه گذشته و سپس در آخر داستان، آینده (نسبت به زمان رخداد حادثه) که از زبان راویان گوناگون بازگو می‌شود.

۴ - ۲. تقدم فرد یا گروه

«من» بازگوکننده می‌تواند حضور خود را در داستان مؤکد سازد یا برعکس همواره در تلاش برای کم‌رنگ کردن حضور خودش در داستان باشد و هویت خود را صرفاً به‌عنوان یکی از اعضای گروه ارائه کند. در شکل نخست، گروه عموماً زمینه و ابزاری برای بیان روایتی فردی یا دست‌کم ویژگی‌ها فردی قرار می‌گیرد. اما در حالت دوم «من» بازگوکننده روایت با اشاره به خود، ذات جمع‌گرای روایت را تقویت می‌کند. در چنین حالتی، حضور او در هیچ سطحی نافی کل‌نگری روایتگر داستان نیست. چنین «من»ی خود را ملزم به توضیح منبع داده‌های خود از سایر اعضای گروه نمی‌داند. این گونه به‌نظر می‌رسد که او به‌واسطه عضویت، از احوال درونی سایر گروه مطلع است و در اغلب بخش‌های روایت خود را با آن‌ها هم‌راستا می‌داند، جز در مواردی که اختلاف

دیدگاه یا کنشی فردی او را از گروه جدا می‌کند؛ در عین حال کنش فردی او در داستان جریان‌ساز نیست. پس از گزاره (ای عمدتاً مختصر)، خیلی زود به سیاق گذشته باز می‌گردد. بدین ترتیب نقش او در داستان برجسته‌سازی نمی‌شود. این تقدم می‌تواند از منظر گفتمانی نیز نشانه‌شناسی گردد؛ در شکل نخست گفتمان مدنظر راوی فردی است، در حالی که شکل دوم می‌تواند بیانگر گفتمانی جمعی باشد. براساس اولویت نقش «من» بازگوکننده در روند روایت، اولی من+دیگران و دومی دیگران+ من نامیده خواهند شد.

۴- ۲- ۱. من + دیگران

در داستان «ابر صورتی» (چاپ اول ۱۳۸۸) علیرضا محمودی ایران‌مهر، من - راوی شهیدی است که در طول داستان از زمان اعزام به جبهه تا پس از شهادت و منتقل شدن پیکرش به موقعیت‌هایی گوناگون، متناوب با «دیگران» حاضر در این موقعیت‌ها، «ما»هایی متفاوت را تشکیل می‌دهد:

- آن‌جا [پاسگاه] با عده زیادی که سرهاشان را تراشیده بودند سوار اتوبوس شدیم و به پادگان آموزشی رفتیم. (۱۳۸۸، ص. ۸)

- روز آخر بود که دو نفر دیگر را آوردند و داخل کشوهای کناری گذاشتند. ناخن‌های دست هر دوشان را کشیده بودند و پوست‌شان پر از لکه‌های آبی سوختگی بود. سه روز بعد ما را با آمبولانسی که شیشه‌هاش را رنگ زده بودند، به گورستان خلوتی بردند (همان، ص. ۹).

- شاید برای پاک کردن اثر پرستش‌گاه اسیران بود که دستور دادند بولدوزها درختان اوکالیپتوس را هم از ریشه درآوردند. بیل آهنی حتی ما را هم از خاک بیرون کشید و روی هم ریخت (همان، ص. ۱۱).

ما را داخل کامیون‌ها چیدند و به فرودگاه بردند. آن‌جا مرا با همهٔ بار اضافه‌ای که از استخوان‌های بیگانه داشتم، سوار هواپیما کردند و پرواز کردیم (همان، ص. ۱۴).

و به همین شکل تا پایان داستان این گروه‌ها ساخته می‌شوند، گسسته می‌شوند و باز ساخته می‌شوند... اما چون این شکل‌ها با محوریت «من» پرداخته شده‌اند، اغلب بیان‌گر ابعاد گوناگونی از همین شخصیت مفرد کانونی هستند و گروه‌هایی که «من» خود را به‌عنوان عضوی از آن‌ها معرفی می‌کند، بخشی از تکنیک نویسنده برای پرداخت شخصیت محوری «من» در داستان است. او نیز راوی درجه یک روایت‌های متعدد درجه دوم خود است.

۴ - ۲ - ۲. دیگران + من

در داستان «شب‌تر از آن بود که چیزی ببینیم» (چاپ اول ۱۳۹۳)، نوشتهٔ محمود حسینی‌زاد، گروهی از کارگران ساختمان در زمان‌های استراحت خود کنار پنجره می‌ایستند؛ روایت داستان شرح علاقه‌مندی این کارگران به پرندهٔ منحصربه‌فردی است که مدتی است توجه آن‌ها را جلب کرده است. روزی پرنده برخلاف عادت، آن حوالی دیده نمی‌شود و کارگران کنجکاوانه در حال نگاه کردن به اطراف هستند که در برج روبه‌رو زنی در قاب پنجره، ظاهر می‌شود و به آن‌ها اشاره می‌کند که پرنده درست بالای سرشان است. بعد از این‌که کارگران پرنده را می‌بینند، دوباره به سمت پنجرهٔ زن برمی‌گردند، ولی اثری از او نیست؛ داستان با احتمال خودکشی زن پایان می‌یابد. «من» بازگوکننده در این داستان صرفاً در دو قسمت از تمام طول پدیدار می‌شود و از شناسهٔ فعل مفرد استفاده می‌کند:

پرنده‌ای بود، کبوتری فکر کنم. نمی‌دانم چرا آن روز و روزهای بعدش هم هیچ‌کدام مان نگفتیم، نپرسیدیم، نخواستیم بدانیم که چه پرنده‌ای است. شاید همه فکر کرده بودیم که خب کبوتری است، گیرم کمی درشت‌تر (۱۳۹۱، ص. ۱۳۳).

چه قدر به این بازی زل زده بودیم نمی‌دانم. فقط وقتی یکی مان از توی اتاق داد زد که بابا کارها مونده! دیدیم که آفتاب رفته است (همان، ص. ۱۳۴).

زمان افعال در عبارت بالا نشان می‌دهد «من» بازگوکننده در حال شرح ماجرای است که پیش‌تر رخ داده است و در این قسمت‌های به‌خصوص او از کیفیت آنچه روایت می‌کند، اطمینان ندارد. درحالی که جز این قسمت‌ها، در سایر بخش‌های داستان، داوری فردی او دیده نمی‌شود و برعکس در هم‌سویی کامل با سایر اعضای گروه قرار دارد. این «من» کانون روایت نیست و به روایت جمعی گروه خود جهت نمی‌دهد:

- همیشه، هر وقت فرصتی دست می‌داد، وقت استراحت، وقت ناهار، وقت سیگار، می‌ایستادیم کنار پنجره (همان، ص. ۱۳۰).

- کنجکاو بودیم که اگر کسی از این ارتفاع سقوط کند، چه بر سرش می‌آید و هیچ‌وقت خواستیم چیزی را پرت کنیم پایین و ببینیم چه بر سرش می‌آید (همان، ص. ۱۳۲).

- نگاه کردیم و فکر کردیم منظورش تصویر ابرهاست در شیشه‌ها که شکل عوض می‌کردند... (همان، ص. ۱۳۳).

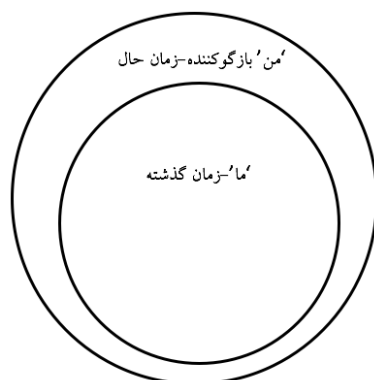
- پنجره یکی از طبقه‌های بالایی، سرش طرف ما بود، سمت پایین. انگار زل زده باشد به ما (همان‌جا).

- دقت کردیم و دیدیم حق با آن یکی مان است (همان، ص. ۱۳۶).

- تا آمدیم نگران شویم، دیدیم هیکل زن پنجره را پُر کرد (همان‌جا).

- یکی مان خواست برود لبه پنجره که نگذاشتیم (همان، ص. ۱۳۷).

نمونه‌های بالا به‌عنوان بخش‌هایی از متن، نشان می‌دهند کنش‌ها و افکار اعضای گروهی که راوی داستان شرح می‌دهد، به صورتی همه‌جانبه گروه‌گرایانه پرداخته شده‌اند. به‌نظر می‌رسد در چنین موقعیت‌هایی که مشابه فرایند نقل خاطره‌ای جمعی هستند، تشخیص «من» بازگوکننده نه در سیر خاطره مد نظر بلکه در بازتعریف آن اثرگذار است. سطح روایت «من» بازگوکننده، درجه یک و روایت جمعی بازگوشده، از نوع درجه دو به حساب می‌آیند و روایت از چنین الگویی ساخته شده است:

نمودار ۴. سطوح زمانی روایت «من» و «ما»

Figure 4. Temporal Levels of “I” and “We” Narration

۴ - ۳. آگاهی «من»

آگاهی «من» به‌عنوان نقل‌کننده روایت «ما» به دو شکل مجزا بازنمایی می‌شود؛ در شکل نخست «من» از ذهنیت سایر اعضا آگاه نیست و این عدم آگاهی در داستان نمود می‌یابد. شاخص‌ترین تکنیک‌های بروز این عدم آگاهی ۱. نمایش داوری‌ها؛ ۲. ارائه داده‌های داستانی با استفاده از کنش‌های واسطه‌ای است.

این مسئله ذکرشده، از سوی دیگر به میزان آگاهی‌ای بازمی‌گردد که نویسنده در طرح روایت برای اعضای گروه (به‌خصوص «من» بازگوکننده) در نظر گرفته است.

اساساً گاهی علت چرخش داده‌ها و بیان آن‌ها به اشکال گوناگون، تکنیکی برای ارائه آن‌ها به مخاطب است، اما محدوده این داده‌ها، بنا به منطق روایی داستان چپش می‌شوند. بر این اساس می‌توان دو شکل را در نظر گرفت.

۴ - ۳ - ۱. «من» بازگوکننده آگاه

در این نوع، «من» آگاه از ذهیت دیگر اعضای گروه، صورتی فرافکن^۸ دارد و با ارائه واحدهای اطلاعاتی از ایده‌ها یا عملکردهای جمعی، آگاهی خود را نمایش می‌دهد. راوی می‌تواند دیدگاه‌های شخصی خود را به گروه نسبت دهد و برعکس. بنابراین همان‌طور که به نظر می‌رسد، در این حالت بدون اشاره راوی به خود، تشخیص تمایز او و دیگر اعضا چندان راحت نخواهد بود؛ همان‌طور که در داستان «راهنما» (چاپ اول ۱۳۸۸) نوشته امین فقیری دیده می‌شود. این داستان از زاویه دید دو جوان دانشجوی روایت می‌شود که راهنماییِ مردی مسافر را برای سال دوم و در مدت مشخص یک‌ماهه بر عهده گرفته‌اند. این گروه راوی، همواره در هماهنگی کامل با یک‌دیگر هستند تا اندازه‌ای که تنها اشاره معطوف به جمع بودن‌شان جز در شکل جمع افعال، به جمله «به هم نگاه کردیم» (۱۳۸۸، ص. ۴۷) محدود می‌شود و هیچ اثری از عدم هماهنگی میان اعضای ما - راوی وجود ندارد. در این داستان عبارت‌هایی دیده می‌شود که نشان می‌دهد در چارچوب روایی داستان، اعضای ما - راوی، بدون نیاز به توضیح اضافه می‌توانند از عبارت‌هایی استفاده کنند که در بردارنده هم‌داستانی تام میان آن‌ها است:

- با سلام علیکی ساده ما حس کردیم یا او حس کرده بود که از یک دیاریم
(همان، صص. ۴۳ - ۴۴).

- خدا می‌داند که ما قصد بریدن گوش او را نداشتیم و شاهد مدعا این‌که تا آژانسی نمی‌فرستاد، نمی‌رفتیم (همان، ص. ۴۴).

- گفتیم دست‌مان انداخته است. کنجکاوی باعث شد منتظر ادامه صحبتش باشیم (همان، ص. ۴۵).

در این نمونه‌ها، نموداری اندیشه یا احساس مشترک برجسته به‌نظر می‌رسد. - سکوت کردیم. در فکر چگونگی کار بودیم. جرعه‌ای از آبجو سیاه نوشیدیم. نگاه‌مان درست به روبه‌رو بود. بیشتر موهایش را می‌دیدیم تا قاب صورتش را. انگار چیزی می‌نوشت، یادداشتی برمی‌داشت (همان، ص. ۴۶).

در جمله‌های اخیر بار دیگر به‌نظر می‌رسد هر دو نفر دقیقاً به موضوعی مشابه فکر می‌کنند و علاوه بر آن، گویی در یک نقطه حضور دارند، چشم‌اندازی کاملاً یک‌سان دارند و انگاره ذهنی‌شان نیز عیناً مانند هم است. مضاف بر این‌که در تمام گفت‌وگوها، بی آن‌که کسی شاخص شود، نقل قول با عبارت «گفتیم»، از زبان هر دو نفر ادا می‌شود. به همین صورت روایت تا جمله آخر نشانی از «من» بازگوکننده ندارد تا این‌که در انتهای داستان ما - راوی، به‌واسطه شناسه مفرد در یک فعل، خود را در داستان نمایش می‌دهد: «بابک نتوانست ما را ببیند. شلوغ بود. خوب دیدمش که چه‌طور ماهرانه دختر را با ویلچرش از بین مردم عبور می‌داد» (همان، ص. ۴۹). با در نظر داشتن عبارت‌های پیشین داستان، این «من» مجزا شده از «ما»ی سراسر داستان در واقع تنها در یک قاب، نقطه دید خود را از عضو دیگر گروه متمایز می‌کند. با این حال از سویی روایت طول پیشرفت تشخیصی برای این «من» قائل نبوده و از سوی دیگر حضور این «من» بازگوکننده، تصویر ذهنیت جمع‌ای را که در فرایند داستان شکل گرفته، مخدوش

نمی‌کند. این دو راوی، هم‌سطح و هم‌جایگاه در سطح اول قرار می‌گیرند و روایت مشترک‌شان روایت سطح دوم به حساب می‌آید.

۴ - ۳ - ۲. «من» بازگوکننده ناآگاه

در نوعی دیگر «من» بازگوکننده، شرح جزئیات داستان را به اعتبارِ تعلق به جمع، به «ما» نسبت می‌دهد. علی‌رغم این‌که گزارش او از جنبه‌هایی آگاهی‌ای بیش از حد متعارف را نشان می‌دهد، در اشاره‌های خود بیان می‌کند آگاهی خود از ذهنیت سایر اعضای گروه را به چه طریقی کسب کرده است. ابوتراب خسروی در داستان «کابوس‌های شبانه» (چاپ اول ۱۳۷۰) مواجهه گروهی از مردان را با مرگ یکی از دوستانشان نشان می‌دهد. «من» بازگوکننده روایت در هیچ بخشی حضور مستقیم ندارد، حتی وقتی که در آغاز داستان، مقصودش از گروه‌شان را توضیح می‌دهد به خود اشاره نمی‌کند:

یک چیز غریب در فتحی بود که می‌توانست آدم‌های ناهمگون را به یک‌دیگر پیوند دهد. همه ما آدم‌های متفاوتی بودیم، برهانی صوفی بود و همیشه از کرامات شیوخ می‌گفت. ستوده شافعی بود و اگر متعصب نبود، ولی در جدل‌ها از موضعی کاملاً جزمی سخن می‌گفت. راسخ تناقض‌گویی می‌کرد و فتحی وجود مشترک عقاید را خاطر نشان می‌شد (۱۳۹۰، ص. ۲۹).

بالآخره، حضور او جایی در میانه داستان با عبارت: «گفتم: آقای فتحی شما ظاهراً مرده بودید؟» (همان، ص. ۳۱).

مشخص می‌شود. همان‌گونه که اشاره شد این «من» در سلسله‌مراتب آگاهی نسبت به «من» موجود در الگوی پیشین، دسترسی محدودتری دارد. «من» این الگو برای

واقعی‌نمایی در منطق داستانی نیازمند ذکر منبع آگاهی خود است. در داستان فوق، «من» به شکل‌های مختلف این منابع را نشان می‌دهد:

- پرسش‌های حضار از چگونگی مرگ او [فتحی] و مجهول بودن شکل قضیه، صمیمیت ما را به فتحی به مضحکه‌ای بدل می‌کرد. راسخ در جواب چگونگی مرگ آقای فتحی حیرت خود را اعلام می‌کرد (همان، ص. ۲۹).
- برهانی می‌گفت: ما فقط از مرگ او باخبریم و تأکید می‌کرد که احساساتش ناشی از صمیمیت او به آقای فتحی است (همان‌جا).

بدین شکل در این عبارات‌ها، راوی با استناد به کنش‌هایی که ماهیت دریافتی دارند، موضع شخصیتی جز خود را نشان می‌دهد. همچنین در عبارات‌هایی چون «ما هر یک نوعی مرگ را حدس می‌زدیم. ستوده آقای فتحی را لایق مرگی بی‌اسباب می‌دانست و اضافه می‌کرد که...» (همان، ص. ۳۰) و «هیئت‌های متفاوت فتحی در کابوس‌های شبانه همیشه بحث‌برانگیز بود. راسخ او را در شمایل یک قوچ کوهی دیده و ساعت‌ها او را گم کرده بود...» (همان‌جا). با نقل زمینه عملکردهایی که می‌توانند جمعی قلمداد شوند، مجدد به چگونگی در جریان قرار گرفتن خود اشاره می‌کند. همان‌طور که در نمونه‌ها ذکر شد «من» بازگوکننده در واقع نماینده «ما» و چشم، گوش و صدای گروه در انتقال داستان است. این «من» بازگوکننده، در درجه اول قرار می‌گیرد و روایت را در درجه دوم قرار می‌دهد. از سوی دیگر داستان با وجود ظاهر نحوی خود که مبین جمع‌بودگی است، اساساً در حال نمایش کشمکش اعضای گروه و نشان دادن دیدگاه‌های مختلف آن‌ها در باب موضوعی مشترک است و بیش از آن‌که بر اشتراکات تأکید کند، تمایزهای موجود را پررنگ کرده است. از سوی دیگر داستان مخاطب را به سوی ترسیم هویتی گروه‌گرایانه هدایت نمی‌کند و این گونه به نظر می‌رسد که عضویت

در گروه بازنمایی‌شده داستان، تنها بخشی از شاخصه‌های فردِ فردِ شخصیت‌های معرفی‌شده در طول روایت است.

۵. نتیجه

ما - روایت فنی، به‌عنوان گونه‌ای از روایت‌های جمعی با مؤکد کردن راوی اول‌شخص، واقعی‌نمایی داستان را تثبیت می‌کند. حضور اول‌شخص مفرد در ما - روایت‌های فنی می‌تواند از چند وجه روایت‌ها را تحت تأثیر قرار دهد:

نخست، ارتباطات درون‌گروهی یا عاملی است که به گروه ماهیت جمعی می‌بخشد؛ در صورتی که روایت دربرگرفته‌شده روایتی باشد که کنش روایتگری آن واقع جمعی باشد و «من» بازگوکننده و دیگر اعضا را صرفاً بر مبنای سوژه‌ای مقطعی گرد هم جمع نکرده باشد، رابطه گروه پایدار خواهد بود (و برعکس). بدین ترتیب گروه‌بودگی وابسته به سوژه مورد روایت نیست و اعضا از پیش به جمعی مشترک تعلق دارند.

دوم، نقش گروه برای «من» بازگوکننده و سایر اعضاست. بنا به این‌که در طول روایت نقش یادشده گروه برای اعضا عنصری صرفاً بازنمایانه است یا امری ذاتی به حساب بیاید، می‌توان دو شکل را از یک‌دیگر تمایز کرد: در شکل نخست گروه و روایت جمعی به‌عنوان عاملی بیانگرانه، بُعدی از شخصیت «من» بازگوکننده را بازتاب می‌دهد و در شکل دوم گروه مفهومی به‌مراتب مهم‌تر از عاملی برای شخصیت‌پردازی است و به‌خودی‌خود به‌عنوان کنشگر روایی از اعتبار برخوردار است.

سوم، موضوع مهم دسترسی به منابع است که در حیطه دیدگاه روایی جای می‌گیرد. داستان بنا به شیوه بازتاب داده‌های اطلاعاتی خود، می‌تواند «من» بازگوکننده را به‌عنوان

نماینده‌ای آگاه یا ناآگاه نشان دهد. پیامد هر یک از این دو حالت، ایجاد تفاوت در پرداخت جنبه‌های گفتمانی داستان است.

پی‌نوشت‌ها

1. perspective
2. spatio temporal
3. Brian Richardson
4. conventional
5. form narrative
6. Uri Margolin^{[1][2]}
7. Monika Fludernik
8. projection

منابع

- الهی، ا. (۱۳۶۹). اختگی. در دیگر سیاوشی نمانده. تهران: توس.
- پرینس، ج. (۱۳۹۹). فرهنگ تفصیلی اصطلاحات روایت‌شناسی. ترجمه ر. موسوی‌نیا. اهواز: دانشگاه شهید چمران
- تولان، م. (۱۳۹۸). روایت‌شناسی: درآمدی زبان‌شناختی - انتقادی. ترجمه ف. علوی و ف. نعمتی. تهران: سمت
- جاهدجاه، ع، و رضایی، ل. (۱۳۹۲). بررسی نظری و کاربردی روایت اول‌شخص جمع. جستارهای ادبی، ۱۸۲، ۴۷ - ۷۴.
- حسینی‌زاد، م. (۱۴۰۰). شب‌تر از آن بود که چیزی ببینیم. در سرش را گذاشت روی فلز سرد: از کشتن و رفتن. چاپ دوم. تهران: چشمه.
- خسروی، ا. (۱۳۹۰). کابوس‌های شبانه. در هاویه. چاپ چهارم. تهران: چشمه.
- روانی‌پور، م. (۱۳۶۹). ما فقط از آینده می‌ترسیم. در سنگ‌های شیطان. تهران: مرکز.
- شهبازی، ن.، و بیات، ح. (۱۴۰۱). ظرفیت‌های زبانی ما - راوی: ملاحظات کاربرد ضمیر اول‌شخص جمع در روایتگری. نقد و نظریه ادبی، ۱۴، ۱۴۷ - ۱۷۱.

شهبازی، ن.، بیات، ح.، پارسانسب، م.، و سارلی، ن. (۱۴۰۲). کران‌بندی اصطلاح روایت جمعی: مطالعه نقش عامل روایی در انگاشت‌های اشتراکی. *ادبیات پارسی معاصر*، ۲، ۱۸۹ - ۲۱۱.

فقیری، ا. (۱۳۸۸). *راه‌نما. در بینم نبض‌تان می‌زند؟!.* تهران: چشمه.

گلشیری، ه. (۱۳۸۲). *فتحنامه مغان. در نیمه تاریک ماه.* چاپ دوم. تهران: نیلوفر.

لینت‌ولت، ژ. (۱۳۹۸). *ابعاد روایت‌پردازی: مضمون، ایدئولوژی، هویت.* ترجمه ن. حجازی، تهران: علمی و فرهنگی.

محمودی ایرانمهر، ع. (۱۳۸۹). *ابر صورتی. در ابر صورتی.* چاپ دوم. تهران: چشمه.

مارتین، و. (۱۳۹۱). *نظریه‌های روایت.* ترجمه م. شهباز. چاپ پنجم. تهران: هرمس.

References

- Bekhta, N. (2017). We - Narratives: The Distinctiveness of Collective Narration. *Narrative*, 2, 164 - 181.
- Cuc, A., Ozuru, Y., Manier, D., & Hirst, W. (2006). On the formation of collective memories: The role of a dominant narrator. *Memory & Cognition*, 34, 752-762.
- Elahi, A. (1990). Akhtegi. in *Gigar Siahoshi namande*. Tehran: Tous.
- Faghiri, A. (2009). Raahnamaa in *Bebinam nabzetaan mizanad?!.* (in persian). Tehran: Cheshmeh.
- Fludernik, M. (2020). The Politics of We - Narration: The One vs. the Many. *Style*, 1, 98 - 110.
- Golshiri, H. (2003). Fathnaameye Moghaan. in *Nime - ye Taarike Maah*. 2nd ed. (in persian). Tehran: Niloufar.
- Jahedjah, A., & Rezaei, L. (2014). A Theoretical and Practical Study on First Person Plural Narrative (in Five Short Stories of Hooshang Golshiri). *Literary Studies*, 182, 47 - 74.

- Hosseini Zadeh, M. (2021). Shab tar az aan bood ke chizi bebinim. in *Sarash raa gozasht rooye feleze sard: az koshtan va raftan*. 2nd ed. (in persian). Tehran: Cheshmeh.
- Khosravi, A. (2011). Kaboos _ haaye shabaane. in *Haavie*. 4th ed. (in persian). Tehran: Cheshmeh.
- Lintvelt, J. (2019). *Aspects de la narration: Thematique, ideologie et identite*. Trans. by N. Hejazi. (in persian). Tehran: Elmi va Farhangi.
- Margolin, U. (2000). Telling in the Plural: From Grammar to Ideology. *Poetics Today*, 3, 591–618.
- Mahmoudi IranMeh, A. (2010). Abre Sourati. *Abre Sourati*. 2nd ed. (in persian). Tehran: Cheshmeh.
- Martin, W. (2002). *Recent Theories of Narrative*. Trans. by M. Shahba. 5th ed. (in persian). Tehran: Hermes.
- Prince, G. (2020). *A Dictionary of Narratology*. Trans. by R. MoosaviNia. (in persian). Ahvaz: Shahid Chamran Univ.
- RavaaniPour, M. (1990). Maa faghat az aayande mitarsim in *Sang _ haaye Sheytan*. (in persian). Tehran: Markaz.
- Shahbazi, N., & Bayat, H. (2023). 'We' Narrator Linguistic Potentials: First _ person Plural Practicality in Narration. *Literary Theory and Criticism*, 14, 147 _ 174.
- Shahbazi, N., Bayat, H., Parsanasab, M., & Sarli, N. (2024). Demarcation the Term Collective Narrative: Investigating the Role of Narrative Agent in the Shared Concepts. *Contemporary Persian Literature*, 2, 189 _ 211.
- Toolan, M. (2019). *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. Trans. by F. Alavi and F. Nemat. (in persian). Tehran: Samt.